

DINAMICA FRUMUSEȚII

Scăpați de negurile supramontane, zburăm la mică înălțime spre Arad. Vegetația abundentă de jos vă duce în lumea de culoare de pastel violent. În amurg, pe fondul acesta de verde intens, orașul se iese strălucitor, cu cupolele lui patinate, cu noile construcții, cu Muresul lăbărat și leneș în această primăvară pluvioasă. Pe aeroport s-au aprins luminile și avionul atinge ușor fisia de beton. Funcționari de o politețe obră ne întâmpină și un microbuz nervos ne poartă spre aer.

În aer o frăgezime care estompează duritățile unei așezări industriale, dar animația arterei principale îi transmite îndată senzația de puternică pulsație socială. Nimic prea încet, nimic bătrânesc, nimic încremenit, nimic din atmosfera cîndva proverbială, a somnoroaselor noastre orașe de provincie. E ora promenadelor pe „Corzo”, a cinematograferilor și teatrelor, a cofetărilor și cafenelelor, ora tinării a orașului. Prin valul de oameni, mașini circulă greu, cu răbdare și fără claxon. Esti prins de la început, ca în mai toate orașele țării, de un tumult tineresc, de o neistovită sete de a trăi, care este a epocii. Nu numai chipul oamenilor, ci toată tinuta și mișcarea lor, hainele, magazinele, iluminată, elementele de decor, publicitatea și reclamele, totul sugerează o modernitate lipsită de ostentatie.

Doar clopotele de seară, cu sunetul lor gol, aproape mecanic, mai amintesc vechea și cucernică amorie a burgului. Seara târziu, cînd sirenele anunță intrarea în schimb de noapte, strada se liniștește, cad obloanele, se incuie portile mari și grele. În piața din centrul orașului, sub lumina fluorescentă care acum parcă mai curată, străluce ca un simbol de veghe necontenită, monumentul ostașilor români căzuți pentru eliberarea patriei de cîmpulții fasciști.

Dar există în acest oraș nenumărate locuri unde viața și activitatea oamenilor armoază un ciclu determinat de legi matematice. Aradul are o industrie cu o mare pondere în economia națională. De la uzinele metalurgice, cu tradiții vechi, iar azi la un înalt nivel tehnologic, pînă la industria alimentară de o mare diversitate, orașul de pe Mures prezintă o economie echilibrată, în continuă ascendență. În vremea aceasta care premerge celui de al patrulea Congres al partidului, în uzinele și fabricile arădene, ca pretutindeni în țară, domnesc o mare efervescență. Știm de mult că uzina de strunguri constituie mîndria orașului și a re-

directive, la capitolul Producția Industrii Constructoare de Mașini, prevede o creștere „cu circa 75% pînă în 1970, cu un ritm mediu anual de peste 12%”. Aproximativ două treimi din cantitatea de mașini, instalații și utilaje necesare înzestrării ramurilor economiei naționale se vor obține din producția internă.”

Mă uit la muncitorii tineri care stau de veghe în fata mașinilor automate, privesc și piesele prelucrate, pînă la o precizie de ordinul micronilor, și cred că nu greșesc gîndindu-mă la dibăcia și finețea bijuteriilor. De altfel, strungurile care stau înșirate în hala de montaj par adevărate opere de artă. Mașinile au un înfățișare ascunsă, chiar în stare de repaus, pulsația lor interioară se face simțită. Am văzut strungul S.R.-25, cu cuplaje electromagnetice, pentru prima oară fabricat în țara noastră și a cărei realizare este strîns legată de întîlnirea Congresului partidului. L-am văzut și pe S.R.-400, care lucrează cu bandă magnetică și pe baza de program. Ultimul în ceea ce privește estetica lor ascunde o muncă îndrîjită, un noian de formule matematice și tehnologice care nu au nimic de a face cu arta, și vedeam în ele doar intruchiparea setei de frumusețe a oamenilor tineri care lucrează în uzină, de la constructorul șef, inginerul Ioan Demian, pînă la montorul Dumitru Ardeleanu. Am ales aceste două nume la întîmplare. Dacă ar fi vorba să evidențiez pe cineva, ar trebui să înșir foarte multe nume, poate pe ale tuturor.

Nicolae JIANU

PREGĂTITORUL ZBORURILOR

Patul noului bolnav era mai mare decît cele obișnuite, de spital. De fapt era un pat-uzină, cu tot felul de roșete, manivele, scripete, oglindă, bară transversală. Acest mecanism complicat îi impresionă foarte mult pe ceilalți bolnavi din cameră. Mecanismul avea un rost precis. Cu ajutorul lui bolnavul putea să-și miște pe rînd cite un picior, să se culce pe ce parte dorea, să-și înalțe perina de la căpății, să-și așeze trunchiul într-o poziție mai comodă, ca să poată dormi noaptea pe spate. Bolnavul, un om foarte tînăr, avea șira spinării ruptă, și din această pricină îi erau paralizate ambele picioare. Uneori, cînd zăcea imobil, celor trei bolnavi îi se părea că tînărul murise. Nici măcar bolnavul din patul alăturat nu reușea să-l deslusească trăsăturile feței îngroape în perină. De altminteri, tînărul era atât de slab și de palid, încît trupul lui se pierdea în așternut. Dar cînd punea în mișcare scripetele, legîndu-și pe rînd cite un picior, se desțepseau toți și-l urmăreau cu mare atenție, ca și cum de aceste mișcări depindea liniștea și destinderea lor.

Nu mai în asemenea clipe obrazul tînărului se impurpura ușor din pricina durerii, dar cei trei bolnavi din cameră

n-aveau de unde să știe, căci tînărul nu le vorbea niciodată de boala lui. Dar ei își dădeau seama că față de acest băiat care zăcea între perini multe, la fel de alb ca și așternutul, alb de parcă i s-ar fi scurs tot sîngele, ei se puteau socoti niște oameni sănătoși sau cel mult suferinți de o neînsemnată infirmitate. Și din satisfacția egoistă că ei nu sint alți de grav bolnavi, deveniră chiar generoși. Se interesau de nevoile tînărului, îi făceau numeroase mici servicii, deși el nu cerea nimic de la nimene. Nu se vălta, nu se plîngea de nimic, nici de calitatea mîncării, nîc de neglijența unei surori, sau de curent, cînd se lăsa ușa deschisă. Mai toată vremea se uita îngîndurat în grădina sau citea o carte fără să bage de seamă cînd ceilalți lipseau din salon. Cei trei bolnavi, intrigați că tînărul nu-l ia în seamă, puneau asta pe seama bolii.

Într-o dimineață, băiatul stătea lungit în patul lui. Deodată se auzi zbirnîntul unui motor de avion, și el tresări. Avionul se rotea desupra grădinei, se lăsase atît de jos încît atîngea vîrfurile copacilor. Frunzele începuseră să fremăte. Se vedea elicea învîrtindu-se amețitor și pilotul care vîntura o eșarfă roșie. Tînărul se mișcă greu spre fereastră și începuse să fluture și el un prosop dungat. Ceilalți bolnavi se imbulziră și ei la fereastră. Pilotul recunoscu semnalul tînărului și-l răspunse. Se mai roți de cîteva ori pe deasupra grădinei, apoi dispăru peste acoperșuri.

— S-a ținut de cuvînt, nebunu! Exclamă tînărul cu emoție și admirație. Mi-a făgăduit că o să-mi facă o vizită la spital cu avionul și uite că s-a ținut de cuvînt. Eram sigur c-o să vie...

— Ești și dumneata pilot? Ai avut vreun accident? Se interesă vecinul de pat al tînărului.

— Nu sint pilot. Am căzut de pe-o macara. S-a desprins lanțul lateral care nu era bine legat și m-am prăbușit în gol. Am avut prezentă de spirit și-am sărit în lături, alții cădea brațul de fier peste mine și mă strîbea.

— Și cei cu pilotul care te-a vizitat? Sîntei prieteni? Lucrați cîmva împreună? Unde?

— Da, la aeroport.

— Va să zică tot ai legătură cu aviația?

— Firește.

— E pilot civil? Pe ce linie

NOI, A TOMII ȘI NECUNOSCUTUL

(Urmare din pagina 1)

Noi știm o lecție bună, clară, frumoasă: în atom există protoni, neutroni, electroni și dormeam foarte liniștiți.

— Există și ei mai departe.

— Dar într-o bună zi ne aduceți neutrino, pozitronul, mezonul, antihiperonul sigma minus, și, dacă nu mă înșel, numărul particulelor a ajuns aproape la o sută.

— Numărul lor este mare. Aceste particule elementare care au o viață scurtă, în general cu mult sub milionime de secundă, se nasc în urma interacțiunilor nucleare de foarte mare energie.

Particule de mare energie se găsesc în razele cosmice și se produc și în acceleratoarele. Aici sint de ordinul a treizeci de miliarde de electroni-volți și vor fi mai mari într-un viitor apropiat. În Uniunea Sovietică se construiește acum un accelerator de 70 de miliarde de electroni-volți și este planuit unul de 300 de miliarde. Adică începem să ne apropiem de instalații care produc energii comparabile cu cele care vin din razele cosmice.

Pornind de la forțele din interiorul nucleului s-a descoperit existența mezonilor și din aproape în aproape s-a ajuns la toate particulele elementare cunoscute. Aceste particule elementare apar, dispar, ca un efect al interacțiunilor cîmpurilor acestor forțe puternice.

— S-a încercat să se pună la punct o teorie unitară a particulelor?

— În acest domeniu, lumea științifică întreagă este acum în plină creație. Trebuie să facem un pas încă mai în adînc în ceea ce privește structura intimă a materiei. Faimoasa particulă „spionul” de care ați auzit vorbindu-se este o particulă încă discutată.

— În ce sens?

— Trebuie ca ea să fie confirmată sub toate formele. Mezonul „pi” era considerat o particulă care nu are „spin”.

— Adică moment de rotație.

— Întocmai. Unele experiențe făcute de un grup de oameni de știință de la noi au arătat că ar exista o proprietate geometrică. Problema a fost preluată de lumea întreagă și din punct de vedere teoretic și din punct de vedere experimental. Există unele confirmări experimentale și există și cîteva schițe teoretice care tind să ne explice existența „spionului” într-un mezon „pi”. S-ar putea și ca mezonul „pi” să n-aiibă „spin”; în acest caz înseamnă că s-a descoperit o particulă nouă. Cit este de nouă, vom vedea după aceea.

— Prima semnalare cui aparține?

— Cred că în bună parte nouă, grupului nostru de aci, de la București.

— Adică dumneavoastră.

— Mie, profesorului Țițeica, lui Ausländer și lui Friedländer și... sint mai mulți. Ne așteaptă un volum de muncă imensă. Noi am avut și discuții multă vreme, am dat și fapte de experiență și acum așteptăm confirmări și de alții. Confirmări experimentale sint. Sint și încercări teoretice destul de serioase, care tind să justifice descoperirea.

— Tot în țara noastră?

— Nu. Acum lucrurile au fost preluate de restul lumii științifice.

— Din cite știu eu, în laboratoarele din țările socialiste a fost descoperită pînă acum o singură particulă elementară.

— A fost descoperită de un grup de la Dubna în care era și un român.

— Hiperonul anti sigma minus. Restul particulelor elementare au fost descoperite în laboratoarele din lume. Nu greșim deci dacă spunem că ar fi o contribuție excepțională a științei românești.

— Cînd se va confirma.

— Într-o altă ordine de idei, credeți că se poate vorbi la ora aceasta despre o criză în fizică?

— Nu, categoric nu!

— Cu toate că nu există o explicație unitară sistematică a tabelului particulelor elementare?

— Rezolvarea acestei probleme e un lucru de lungă durată. Acestea cere și mijloace materiale colosale, cere instalații care costă cam cît bugetul unui stat în curs de dezvoltare. La o singură instalație lucrează sute de oameni. Dar, va trebui să se întîmpine pînă în cele din urmă, pentru că se lucrează peste tot, în toate locurile din lume unde sint posibilități de felul acesta. Se țin zeci de conferințe sistematice numai pentru discutarea acestei probleme. Ea prezintă o importanță foarte mare pentru lămurirea fundamentală a constituției materiei, a lumii din jurul nostru.

— Încercările teoretice de pînă acum nu satisfac?

— Ar fi și greu; și pînă cînd nu avem suficiente material experimental cu ajutorul căruia să putem verifica teoriile, încă nu ne putem aștepta să ajungem la un ansamblu foarte coherent de cunoștințe. Problema este altă de importanță înțoc în U.R.S.S. s-a trasat fizicienilor ca sarcină să studieze particulele elementare din punct de vedere fundamental.

— Academicianul Blohințev spune, tot la o conferință a fizicienilor, în concluziile conferinței, că la ora actuală fizica are nevoie de o „idee nebunescă”. Adică este vorba de un unghi cu totul nou, de o fizică, așa cum a fost „nebunescă” la vremea ei ideea lui Einstein.

— În teoriile cantice ale cîmpurilor se caută să se găsească soluții. Dar sint dificultăți foarte mari pentru rezolvarea ideilor acestora. Sint și greutăți fundamentale. Eu cred că aceasta vine în mare parte și din lipsa unei informări experimentale suficiente. Un lucru care, între altele, trebuie să se cerceteze sint razele cosmice primare, foarte utile pentru înțelegerea unor fenomene de pe pămînt. Există stațiuni de înălțime mare a căror întreținere costă foarte mult. După aceea, există acceleratoarele, cum am spus. Sint în funcțiune aparate de înregistrare a fenomenelor la energiile acestea foarte mari, aparate care merg zi și noapte și fac zeci de milioane de fotografii. Ele înregistrează fenomenele la camerele cu bule, de exemplu, sau la camerele cu scintele. După aceea, rezultatele sint analizate automat cu tot felul de dispozitive, pentru ca din ele să se poată trage informațiile care se cer. Și aceste camere de hidrogen cu bule necesită sume de ordinul milionelor de dolari pe an numai pentru întreținere.

Spun aceste lucruri pentru ca să evidențiez eforturile care se fac. De ce? Pentru că atunci cînd cunoști mai de aproape esența fenomenelor din jurul tău, stăpînești mai bine natura... Și nu știi de unde îți vine la un moment dat posibilitatea de a o stăpîni.

Simpla descoperire a electronului, de exemplu, a schimbat fața civilizației de acum. Nu numai că a precizat noțiunea de atom — compus și el, electronul făcînd parte din constituția lumilor acestora — dar după aceea, prin cunoașterea electronului s-a ajuns la toate aspectele actuale ale civilizației: telecomunicațiile, televiziunea...

— Cibernetică...

— Toată electronică și toate aspectele ei moderne vin din descoperirea și cunoașterea electronilor — a electronului negativ ca primă particulă elementară. Cunoașterea electronului negativ i-a dus pe oamenii de știință la rezultate care au schimbat fața lumii. Nu am fi putut conduce sateliți artificiali dacă nu am fi cunoscut electronul. De altfel, problema este simplă: experiența milenară ne arată că niciodată cercetările nu sint făcute degeaba. O cercetare științifică este totdeauna de folos, chiar dacă nu știm în momentul de față unde va fi de folos. Deci nu trebuie să ezitam să facem cercetare experimentală, care nu este diferită de cea aplicată decît prin aspectele de moment.

— Mai devenim sau mai tîrziu ea își va găsi aplicația practică?

— Experiența de pînă acum așa arată. La întîlnirea conducătorilor de partid și de stat cu oamenii de știință, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că „este necesar să se imbine în mod armonios cercetarea fundamentală, care-și are rolul și importanța sa în munca științifică generală, cu cercetarea legată de nevoile practice, concrete, ale construcției socialiste. Aceste două domenii de cercetare nu pot fi separate.” Vedeți deci că toate tipurile de cercetări sint utile, toate își au importanța lor.

— Aș dori, tovarășe profesor, să fac aici legătura între prima și a doua parte a conchiziilor noastre, așa cum am proiectat-o „de acasă”. Discuțăm despre utilitate. Socoțiți că dincolo de calitatea ei de divertimento și de funcție ei educativă, arta poate fi utilă în acest sens, adică în ceea ce privește încercarea omului de a pătrunde tanele naturii, de a cunoaște lumea, de a crea un tablou unitar al ei?

CARNET DE SCRITOR

giunii, că ea este într-adevăr una din fortărețele industriei noastre socialiste. Știm că mașinile fabricate aici lucrează în multe țări străine, ceea ce înseamnă că ele au putut intra în competiție cu alte industrii, mari și vechi, producătoare de unelte perfecționare. Păstrăm și unele date în legătură cu evoluția rapidă a acestei întreprinderi care în 1949 avea doar o singură hală și nici pe departe nu putea acoperi nevoile industriei noastre metalurgice.

Uzina de strunguri e așezată lîngă o alta, foarte prestigioasă, cea de vagoane, într-un cartier cu o mare concentrație industrială. Linia de o simplitate avîntată a clădirilor, pe-luzele verzi care îmbracă curtea, lînistea depînă care domnește în jur, ar vesti mai degrabă un mare laborator, un așezămînt de cercetări. Abia pătrîns în corul principal, o ușoară trepidatie se simte și, pe de culoarele administrației, vezi, prin geamurile mari, linia suplă a mașinilor, culorile lor odihnitoare, strălucirea de aur a șpanului, siluetele oamenilor în salopete albastre. Surprinde absența totală a culorii care definea altădată peisajul industrial: neglul. Verdele, albul, albastrul, domină. Mașinile sint vopsite în griuri siinse care primesc lumina și o difuzează blînd. Mi se spune că acest echilibru cromatic este rezultatul unor îndelungi experiențe și căutări. În scopul de a menaja ochii muncitorilor. Lumina zilei, pătrînsă prin peretii de sticlă, învalnie totul, dar sensibilizează amănuntele și poti urmări ușor coordonarea desăvîrșită a agregatelor. Mari plante exotice își leagă frunzele cerule peste mașinile fierbinți, acvarii cu pesti multicolori, așezate în locuri mai protejate, dau halul un pliosor ușor estetic. În vîzura, lupta pentru calitate este permanentă și angajează întreg personalul. Pornind de la concepția, respectiv de la realizarea proiectului și ajungînd la producția în serie, sintem conduși de ideea obținerii unui produs care să se impună în construcția actuală de mașini unelte pe plan mondial”. Aceste străduințe au fost încununete de succes, pentru că iată ce declară dl. Alessandro Pinto, director general al firmei „Sirve” din Milano: „În calitatea mea de specialist de mașini, am constat că la strungul S.R.-400, din care am și făcut o comandă, acum citeva luni, ați adus îmbunătățiri deosebite, ceea ce dovedește că la dv. progresul nu se înregistrează de la an la an, ci de la luna la lună”. Sau iată ce spune dl. L. Beck, inginer-sef de producție la compania „Peter Brotherhood — L.T.D.” — Anglia: „Am fost impresionat de concepția și de stilul de execuție al mașinilor dvs. Am observat la ele o serie de elemente moderne care le ridică la nivelul tehnicii mondiale. Pe deasupra ați realizat strunguri la un pret de cost redus față de cele similare de pe piața mondială”. La acestea se adaugă opinii ale unor oameni de afaceri și specialiști din Austria, Franța, Uniunea Sovietică, Japonia etc.

Faima de care se bucură producția noastră de mașini-unelte ne umple de o mîndrie patrioțică. Și aceasta cu atît mai mult cu cît Proiectul de

SCHIȚA DE IERONIM ȘERBU

zboară acest prieten al dumitale? Mai vru să știe vecinul de pat. — Acuma a fost cu un avion mic, de turism, dar de obicei lucrează pe linia București-Arad. Am zburat și eu cu el, e un pilot iscusit.

— Atunci ești ajutor de pilot, telegrafist, steward?!

— Nu.

— Spui că ai zburat!

— Da. Eu pregătesc zborurile.

— Nam auzit niciodată de-o astfel de meserie.

— Da' de mecanic de avion ai auzit?

— Păi așa spune, frate, asta mai e de înțele.

— O fi, dar nu chiar așa. Eu verific motoarele, dar și pregătesc avioanele să poată înfrunta vijeliile, căderile în goluri de aer sau alte calamități.

— De obicei te afli și dumneata la bordul avionului?

— Natural, sint totdeauna alături de pilot. Sint și eu în piept căderile în gol, sint rafelele vîntului care izbesc avionul cu putere, zgîlîindu-l din toate încheieturile. Și acum îmi mai vijile urechile. Mă bucuram cu ei cînd scăpau teferi din vijelie și eram fericit cînd auzeam: „...Am iesit din zona furtunii... Zburăm linistit... Acum trecem Carpații... Îți mulțumim, Gheorghies!” Nu, dumneata nu poți să-ți imaginezi ce însemna această mulțumire pentru mine. Era în joc viața lor și eu le dădusem un aparat cu care puteau să înfrunte vijeliile, viteza nebună a vîntului, sus, la 3000 de metri”. Sau: „Gheorghies, se zăresc crestele înzăpezite ale Carpaților. Luăm înălțime!” Sau: „Bărăganul, Gheorghies!” „...Văd, strigam, văd totul!”

— Pari apăsător de niște gînduri, spuse într-un tîrziu vecinul de pat.

Un huruit de avion făcu din nou să răsună grădina spitalului.

Pregătitorul zborului flutură din nou prosopul dungat.

— S-a ținut de cuvînt, repetă el. Și-o fi adus amînte de ceva, adăogă întorcîndu-se spre ceilalți trei. Apoi se lungi încet, cu grijă în patul lui încărcat de mecanisme, pat-uzină cum îi spusese n noi.

Sile se duse la bar. Ceru băutura. Sovbi contactul aspru în înghițitură mărune, apoi îl îndu dintr-o dată peste cap. Cumpără pe bani primiți în seara aceea de la casierie nenumerate bunătăți ce nu se găseau la magazinele din oraș și cu pachetele în brațe își înstrăda. Era nemulțumit de tot ce auze de la Klaus. Aflase că garazona plecase pe front, că s'inculcase pe alta în refacere, dar unitatea care trebuia să se refacă se oprise în altă parte, nu mai venise în oraș. Probabil se simte lipsa oamenilor, își spuse Sile, nevoind să meargă cu gândul mai departe. Coniacul, de data asta își făcuse însă efectul și mintea infierbintată, exact atit cât trebuia, refuză îndemnul lăuntric de a înceta să fabrice idei. Ideile sub o formă sau alta veneau de la sine. Pălăvrăgeala doctorului Klaus îl iritase. Făcuse legământ să înceteze cu orice fel de supozii care-l puteau împinge la gânduri potrivnice noii ordini. Se frământase suficient înainte. Nu putea însă înțelege de ce un om ca doctorul Klaus, care avea toate motivele să fie subitl, apela la subtexturi clare chiar și pentru un idioț. În două zile, o dată de la Rudolf și acum de la Klaus, auze lucruri de neconect cu un an în urmă. Ce se întâmplase? Cinstea din Sile se revolta împotriva unor lucruri care prin esența lor însemnau mai mult decât slăbiciune. Oare nu înțelega el cinstea prea limitat și nu-i impunea o disciplină prea rigidă? Oare în dosul acestor două dispoziții devenite la el legi invincibile, stoarse de orice emoție și interpretare, aproape fixe prin strășnicia cu care se respecta, nu se ascundeau fapte și lucruri pe care el, în automatismul la care ajunsese nu mai era capabil să le vadă? Plutea în atmosferă o liniște dezordonată, se petreceau lucruri pe care altădată ar fi căutat să le soluționeze, iar acum le înregistra sec și le dădea la o parte sau le înmorminta în el în forma inițială. De ce? Unul ca doctorul Klaus, avind un privilegiu de singe, nu se ferea să spună verzi și uscate, iar el își refuza până și pomirile altădată elementare. „Gândirea înseamnă demoralizare” își repetă Sile sloganul învățat pe de rost. El n-avea nevoie de demoralizare. Avea nevoie de calm și luciditate la care ajunsese cu prețul altor suferințe, numai el i puteau da liniștea și tăria necesară ca să poată merge înainte. Indiferent de ce făceau și ziceau alții, cinstei care i se acordase trebuia să-i răspundă cu aceeași cinstie. Se simți eliberat sufletește. Își potrive pachetele mai bine și porni spre casă fluierind. Cind ajunsese pe strada Lux trecuse de ora zece. Se uită de departe la fereastră dinspre stradă a casei lor. Nu era luminată. „Probabil sînt în bucătărie”, își spuse Sile. Ajuns la poartă nu văzu lumină nici acolo. (Aută cheia în locu! Nu dădu de ea. Gardul nu era prea înalt. Aruncă pachetele în curte, cele două sticlă de coniac le băgă în buzunare. Sări gardul. Bătu la usa de la intrare. Nu-i deschise nimeni și nici nu se auzi înăuntru vreă mișcare. „Poate sînt plecați undeva”, se gândi Sile și-i pârâu rău că nu întrebasese pe Drăgănel, care era la cabină, de Elvira. Se așeză pe scări. Scoase cu vîrfu pumnalului dopul de la o sticlă și bău cu poftă. Li era sete. Își reaminti că pe aceeași scară pe care stătea acum șezuse cu câteva zile în urmă cu Negoită. Nu-si mai amintea precis despre ce discutaseră atunci, în schimb îi era proaspăt în fața ochilor imaginea lui. Chipul blind, pînă la prostie de blind, ochii mari, senini și cuta adincă din mijlocul frunții. Oare ce simțise cînd au tras? Cu siguranță că n-a mai apucat să audă împușcătura. Sau dacă le-a auzit, galoantele erau în clipa aceea deja în el, mușcau feribinții din trupul lui. Bău încă un git de coniac. Se gândi la ceva. Puse dopul la sticlă, lău câteva pachete cu mîncare, restul le lăsa acolo lîngă usă și se duse spre fundul curtii.

La Matei era lumină. Sări gardul ca altădată, cînd era copil, dar cu alte sentimente decît cele de atunci. Deschise nana Anuța și nu se miră la vederea hainelor

PETRE SĂLCUDEANU

singur, fără cer

Desen de ILEANA BRATU

lui. Apăru Matei numai în izmene și cămașă. N-ar fi vrut să dea ochii cu Sile, dar pentru că îl văzuse și fusese văzut, gâsi că cel mai nimerit lucru era să-l poftescă în casă. Sile nu refuză. Se așeză la masă fără să fie rugat. Puse pachetele și sticlă în fața lui. Ceru farfurii și pahare și Anuța se execută grăbită spre bucuria lui Matei. Era aproape convins că Anuța era să-l dea afară. Se înșelase. Bătrîna se purta de parcă, într-adevăr, l-ar fi așteptat pe Sile demult și le treacă pragul.

- Ce-i, Sile, ai mai dat pe la noi? Credeam că are să-ți fie rușine de sărăcia noastră.
- Cind am fost copil nu mi-a fost. Acum de ce să-mi fie? Turnă coniac în pahare. Ca să nu fie nevoit să ciocnească, Matei bău grăbit și plescind din buze mai ceru unul. Mincară. În câteva minute pe masă nu mai rămăse mare lucru. Sile nu ajunsese să mănînce aproape nimic. Ca să nu zică de el că l-au mîncat bunătățile, Anuța se simți obligată să aducă cite ceva și din cămară ei.
- Îmi pare bine că nu ești supărat pe mine, nea Matei.
- De ce să fiu?
- Nu-ți prea convine uniforma mea.
- Nu-mi prea convine nici a mea. Dar dacă cu ea îmi cîștig piinea, n-am ce face. Trebuie să-mi placă.
- Sile să uită la pahar. Ii puse la loc. Nu mai voia să bea. Înainte de a intra nu i-ar fi trecut prin minte că are să accepte acest ton de discuție apropiat. Își dădu seama după aceea. Ceva îl opra să fie tăios cum fusese nu o dată cu tatăl lui. Afară de asta în casă era plăcut.
- În sinea dumentale mă auzi.
- Te acuz, Sile.
- Voiam să-ți spun, nea Matei, că eu n-am nici o vină. Comuniștii l-au omorît pe tata.
- Povesti pe scurt ce aflase.
- Să mi beu un pahar.
- Nu mai beu.
- Matei ar fi vrut să ocolăscă orice discuție serioasă. N-avea ce demonstra și i se părea inutil să demonstreze. După felul cum îi povestise însă Sile, era mai mult decît sigur că băiatul lui Negoită era convins, adînc convins de lucrurile pe care le spusese. Nu voia să-i vire în cap altă adevăr. Poate că nici n-ar fi reușit. Dar îi era rușine să nu riposteze.
- De ce nu te strădui să afli tu adevărul, spuse Matei făcînd din miezurile de piine un coclos.
- L-am aflat, nea Matei.
- Nu așa, să te convingi.
- M-am convins.
- Într-o discuție trebuie să acorzi cel puțin tot atîta încredere și celeilalte părți.
- Pe cealaltă parte ai împușca-o, nea Matei.
- Simplu să împuști. Dar să admitem că ar fi așa, tot ce s-ar putea să fie, dar și atunci ar trebui să te convingi singur.
- M-au convins.
- Am zis să te convingi.
- M-au convins, nea Matei.
- Buzele lui Matei începură să tremure.
- Păcatul tău, Sile, este că, pe lîngă ceilalți, tu ai intrat în această afacere mult prea cinstit. Și ei își bai joc de cinstea ta. De trei ani tu n-ai mai intrat în casa noastră. Ai intrat acum. Vrei să mă încredințezi că tu n-ai nici o vină, asta vrei tu să-mi dovedești. Adevărul nu poate ieși la lumină, atunci cînd cel care are nevoie de el vrea singur să-l dovedească, nu, greșesc, să-l impună și să-l impună și altora. Convinge-mă că e așa, alfel n-am să te cred.
- Dumneata îi simpatizezi pe comuniști, nea Matei.
- E o condiție că dacă nu-mi sîntești dragi voi, trebuie neapărat să-i simpatizez pe ei?
- Dumneata nu ești un om ca tata.
- Poate că nu sînt.
- Nu sînt decît două feluri de convingeri. Ori ale noastre, ori cele potrivnice noastră. Sile se uită atent la Matei.
- Nu vrei puțină slănină cu ceapă, Sile? voi Anuța să schimbe vorba.
- Nu, tușă Anuța, nu vreau. Iar dumneata din moment ce nu ai convingeri noastre...
- De pot acuza pe ale voastre. Nu-i obligatoriu să le am neapărat pe celelalte.
- Mi-ar părea rău să fi comunizat, nea Matei, deși sînt mai mult ca sigur...
- De ce ți-ar părea rău?

- Eu te-as da pe mîna Gestapoului.
- Si ai vrea ca de frică să-ți spun că nu sînt?
- Tușă Anuță, dă-mi te rog un pahar cu apă.
- Vouă vă e teamă de adevăr, nu de comuniști, Sile, și tu reprezînti opusul acestui adevăr. Ți-aș dori să ajungi ziua ca să-ți dai seama c-ai fost înșelat, că te-ai lăsat înșelat și că la rîndul tău ai înșelat pe alții. Dar în ziua aceea nu vei mai putea avea nici o scuză. Un om care și-a dus propriul lui tatăl la moarte, nu mai poate avea nici o scuză. Anuța veni de afară cu apa. Matei își îmbracă pantalonii.
- Comuniștii l-au omorît pe tata, el sînt vinovați că a fost împușcat. Pentru așele rupte ar fi primit o admonestare verbală și alta tot.
- Nu ți miinte ca tu sau cei pe care îi slujești și fii comuniști.
- Ei l-au omorît.
- Scuzele au nevoie de minciuni, Sile. Ți-au convenit minciunile, ca să te poți simți liniștit și cinstit. Turbi împotriva comuniștilor. E preferabil să arunci vina pe ei. Altfel ar trebui s-o arunci pe tine și tu-ți convinge.
- Matei se uită aproape cu mila la Sile, vedea în trăsăturile lui alte trăsături cunoscute și apropiate, acum mai dragi după dispariția lor. Sile era copilul lui Negoită, și deși față de el nu trebuia să nutrească nici un sentiment de bunăvoință, nu-si putea înfrînge părerea de rău pentru ceea ce ajunsesse. Știa foarte bine că după această întîlnire trebuia să plece de acasă. Vechile prietenii și vechile amintiri erau șters, în locul lor acționînd legile conștiente, neîndurătoare. Dar pentru că tot îi spusese lui Sile mai mult decît trebuia, nu se feri să-și ducă gândurile pînă la capăt. Nu știnea nici o schimbare, nu era naiv să mă creadă așa ceva, dar voia acestui proaspăt SS-ist să-i spună niste adevăruri ultime, în fața acestei ultime înșelării, să răscuțască puțin cuțitul în el, sub platosa de îngimfare și siguranță, să-l pună pe gînduri. Ii era ciudă lui Matei că trebuia să plece de acasă, dar mai repede i-ar fi trecut prin minte că se dărîmă casa cu el decît să-l aștepte pe Sile să-i treacă pragul. Bănuia de ce i-l trecuse. Voia să-i descare sufletul, voia să se liniștescă, voia să dovedească că denunțul lui nu fusese argumentul principal pentru asasinarea lui Negoită. De-abia acum aflase Matei ce ce anume fusese arestat Negoită. Ii spusese ceva Elvira, dar din spusele ei nu înțelesse mare lucru. Acum se limpezea. Mai știa că în urmă cu câteva luni căzuse un grup de muncitori. La mijloc fusese mai mult o presupunere. Derajase la manevră un vagon încărcat cu armament. Pînă la urmă se constata că bandajul unui roți cedase la incrușcarea liniilor. Oamenii de la manevră nu avuseseră nici o vină. Dacă totuși cei anchetați și bătuți au inventat fel și fel de lucruri spunînd la bătaie și semînd hirtii al căror conținut nici nu-l cunoșteau? Era posibil și un asemenea lucru. De teamă oamenii pot face și depoziii false. Dacă Sile i-ar fi povestit cu lux de amănunte și-ar fi dat seama mai bine. Dar Sile îi povestise sec, în câteva cuvinte și știa că mai mult n-are să-i spună. Dar vina pe care o arunca Sile pe comuniști era falsă. De asta era sigur. Era totuși mîhnit. Nemții făcuseră ce făcuseră și-l îmbrăbodiră pe Sile, acesta crezuse, crezuse cinstit, se vedea după tenacitatea și sclipirile de ură de cite ori pronunța cuvîntul comunizat. Incercă să-și aducă aminte cine fusese cei arestați și cărora apoi li s-a dat drumul. Și-i aminti. Trebuia să fie atent și cu el. Cînd era vorba de naștiți, știa că totul era posibil. Ii știa în stare să scoată minciuni, în stare să fabrice ei înșiși minciuni, în stare să ucidă fără să clipască. Dar pe Sile îl înșelăseră, îl orbiseră, făcîndu-și din el o unealtă. Deși ar fi trebuit să tacă, nu putea să tacă.
- La ce te gîndești, dom' Matei, sau nu mai vrei să vorbești cu mine?
- De ce să nu vorbeșc?
- Atunci spune-mi la ce te gîndeai. Dar cinstit să-mi spui.
- Mi-e milă de tine, Sile. La asta mă gîndeam.
- Eu credeam că uitîndu-te la uniforma mea mă învidiai.
- Dacă te-aș învidia, ar trebui să recunosc că aș vrea să fiu ca tine. Dar eu n-am de ce să vreau.
- Atunci înseamnă că mă umilești.
- Adevărul te umilește, nu eu.
- Adevărul m-a adus unde sînt. Adevărul m-a făcut ofițer. Adevărul nu mă poate umili.
- Adevărul vostru este fals. Iar tu o unealtă a lui. Cind nu vor mai avea nevoie de tine te vor da de-a dura. Vor să scoată castane cu minile tale. Să-ți umple tu minile de sînge. După aceea „rasa pură” te va scooti și pe tine un impur.
- Sile roși. Nu se aștepta ca Matei să vorbească cu el așa. Își închipuia că uniforma nouă își va impune de la sine respectul. Se simți jignit.
- Ce vrei să spui cu „rasa pură”, dom' Matei?
- Ceea ce am zis. Tu vrei să te consideri o unitate dînr-un întreg bine stabilit, o unitate care nu poate trăi fără întreg tot așa cum întregul nu mai e întreg fără unitatea care-l reprezintă. Dar gîndește-te puțin la situația ta de admis și la mulțimea de neadmiși. Cu aceștia de pe urmă ce se va întimpla, hai să zicem prin absurd, în cazul cînd veți câștiga războiul? Tu te consideri intrat în acest întreg al rasei pure, dar asta o crezi numai tu. Deosebirea dintre tine și ei e de calitate și această diferență pornește din însăși ideea rasei. Ideea rasei este invulnerabilă. Deci totdeauna va exista o calitate superioară care nu se divizează și altele care se vor clasifica mereu, dar totdeauna în funcție de prima. De aici trebuie să tragi concluzia că rasa pură s-a născut nu numai în opoziție cu rasa impură, ci cu tot ce este impur. Pe măsură ce va dispărea supremul impur vor fi aduse la aceeași valoare de calitate și celelalte diviziuni. Adică tot ceea ce nu poate intra în prima categorie. Deci, după cit vezi, atit Negoită și la momentul oportun și tu vei fi pentru ai tîi doar un pretext pentru a anula o unitate infimă lipsită de valoare, ce nu se poate integra biologicuete unui întreg considerat premeditat superior. Norocul tău, dacă asta mai poate fi pentru tine noroc, este să pierdeți războiul, ceea ce de altfel se va și întimpla.
- N-o să pierdem războiul.
- M-am gîndit la asta. De ce să te mint. De-ai-a m-am și îmbrăcat. Dacă nu veneai tu aș fi stat pînă dimineată. Multumită ție am să iau cer curat.
- Anuța îl petrecu pînă afară stînguindu-se la ochi.
- Sile, pentru mine, vezi bine. Nu-ți cer nimic. Ea... spuse Matei și se întoarse spre Anuța.
- Din partea mea n-o să aibă nici un necaz. Dar dumneata să pleci. Din respect pentru prietenia tați cu dumneata nu vreau să fiu de acela...
- Din respect pentru el puteai face, atunci cînd trebuia, altceva...

Matei o sărută pe Anuța. Sile îi întîmne mîna. Matei nu l-o strînsese. Se uită la Sile vreme îndelungată, apoi sării gardul prin fundul curtii.

*

Temp de două luni de zile Sile lucrase, cu mici răgazuri, de dimineată pînă noaptea tîrziu. Întimpul prescriis de Schultz pentru însușirea diferitelor metode de lucru ale secțiilor ajutoare Gestapoului se dovedise prea scurt. În afară de asta dăduse peste o harabură de nedecris: scripte nerezovalte, sau rezolvate anapoda, denunțuri neurnmărite și, ce era mai important, biroul de informare suferea din pricina sistemului greoi de manipulare ce se răsfrîngea direct asupra operativității. Pusesse ordine în toate. Elabora un sistem personal „comparativ”, cum îl numi după aceea Schultz, care permtea să se tragă concluzii rapide și eficiente asupra slăbii de spirit a populației, a armatei și a înșii lucrătorilor Gestapoului. Aduse la cunoștința Standartenfuehrerului o serie de nereculți flagrante în urmărirea denunțurilor Mannerei și dădu soluții rapide de remediere. Începea să fie apreciat, lăudat peste tot, dat ca exemplu. Nu-si dăduse ostenela, așa cum încerca Frid și Hans să-i prezinte lucrurile lui Schultz, seful lui superior, din motive de parvenire. Dăduse rezultatele unei munci făcute de mîntuală, ori el primea un salariu și acest salariu trebuia să și-l cîștige cinstit. Ordona din fire, meticolos, inteligent atunci cînd un material sau altul îl obligau să raționeze, Sile nu făcea altceva decît să se achite conștincios. La fel ar fi muncit oriunde ar fi fost pus, cu pasiune și abnegație, pentru că în afara pasiunii și abnegației, munca nu mai era muncă. Tot la două seri după ce lua masa la popoă, se ducea la magazinul de la club, își umplea o sacoasă cu mîncăruri reci și băutura și noaptea tîrziu, cînd nu mai putea să-l vadă nimeni se ducea pe Strada Lux, sărea gardul casei lor și punea cele mai multe bunătăți la casa Elvirei. De citeva ori aruncase cutii de conserve și în curtea lui Matei. Nu considera că în felul acesta îl ajută pe Matei. Promisese în seara cînd Matei plecase că Anuței n-o să i se întimpla nimic, și credea de datorita lui, că din moment ce acceptase această situație, era obligat să facă tot ce-i stă în putință, că din toate punctele de vedere să-i se întimplă Anuței nimic. Ori magazinele din oraș erau aproape goale.
- La ultimul serviciu K.I.P.O., la care lucrase ar mai fi fost multe lucruri de pus la punct, dacă Schultz, care începea să se teamă de rîvna lui, n-ar fi dispus să pună capăt aceluși munci birocratice și să-i ia în primire grupa restrînsă de lupăți.
- Lui Sile nu-i pârâu rău de noua sarcină primită. În cele două săptămîni cît lucrase la S.I.P.O. dăduse peste sute de denunțuri care proveneau în cea mai mare parte benevole de la diferiți cetățeni, în marea majoritate de origine germană. Întregul județ era împăniențat de ascemena Manneri care raportau cu regularitate tot ce se întimpla în sînul populației, în instituții și chiar în rîndul unităților române aflate în garnizoanele orașului. Fiecare W. Manner avea un dosar. Pe unul din aceste dosare vîzua scris numele lui Visarion Baias. Intr-una din nopți, cînd rămăsesse singur, citi atent tot dosarul, urmări prin suetele de clasoare evoluția fiecărui denunț și cînd ajunsese la capătul cîtorva din aceste fișe, vîzu pe o hirtie scrise cîteva nume. Fiecare nume era bifat cu un creion verde. Oamenii aceia nu mai erau în viață. Deci intuiția lui nu-l înșelase în privința lui Baias. Deși gasea firească existența unor asemenea indivizi, modul lor de a lucra i se părea murdar. Lovea pe la spate și cei loviți n-aveau cum să se ferească și să se apere. A doua zi cercetă din nou dosarul. Din cartierul lor, Baias nu denunțase pe nimeni, nici un nume cunoscut lui nu figura acolo. Sile se bucură. Baias voia să se dovedească destept. Nu-i convenea să tulbure spiritele acolo unde locuia el. În același timp, Sile era aproape sigur că Visarion nu putea să nu fie în posesia altor date de acest fel care-i puteau fi lui însuși de folos în viitoare activitate. Știa cum să discute cu Baias.
- Sile se duse la casierie și își ridică solda. Nu avusese niciodată atîta bani și la un moment dat avu impresia că munca pe care o depusese pînă atunci era cu mult sub prețul salariului pe care-l primea. Se gîndi ce să facă cu banii. Îmbrăcămîntele avea. Nu trebuia să-si mai cumpere. Elvira, cu siguranță, sub această formă n-ar fi primit ajutoare de la el. Zimbă la ideea care-i trecu prin minte. Se îmbrăcă în noua lui uniformă. Plecă pe Strada Lux. Pe drum îl pârâu rău că se îmbrăcase în hainele acelea negre. Pinea mult ochi se întorceau după el. Dacă altădată avea impresia că fizicul lui stîrnicea curiozitatea celor din jur, acum punea această curiozitate pe seama hainelor.
- Nu au curajul să intre direct în casă. Se plimbă cîteva timp pe linii, stătu de vorbă cu Drăgănel, apoi iar se plimbă pînă aproape de semafoare. Se înfoarse spre cabină. Drăgănel mesteria cu briceagul o țîteră din lemn de salcie. Se ridică în picioare la apariția lui Sile.
- Vreau să te rog ceva, dom' Drăgănel.
- Roagă-mă, dom' Sile.
- Sile scoase din buzunar un pachet de hirtii, îl împărți mai mult din ochi și puse o parte pe masă în fața acurului.
- Ai văzut, casa aproape se dărîmă. Trebuie reparată. Tata a vrut chîmbar s-o vîruiască înainte de Paști. N-a putut. Tomțește dumneata un om. Iar din ce rîmne cumpără-i Elvirei lemne. Vine iarna. Uite, asta e pentru ostenela dumitale.
- Dar de ce nu-i dai lui doamna Elvira, dom' Sile. E mama dumneavoastră?
- N-ar primi de la mine, înțeleg? Dacă nu vrei, poți să-mi spui. Nu mă supără.
- De ce să nu vreau? N-am motiv. Zilele pe care le pierd vîd că mi le plătești.
- De ce să nu vreau. De fapt eu o pot ajuta și fără să-mi plătești. Eram oarecum prieten cu dom' Negoită.
- Drăgănel luă banii și îi băgă în buzunar. Se așeză pe scaun. Lucră din nou la țîtera lui.
- Ce faci acolo, o vioară? întrebă Sile.
- Nu e vioară. E chitară.
- Dar seamănă cu o vioară.
- Seamănă. E drept. Dar pînă la urmă va fi o chitară.
- Chitara e mai rotundă la mijloc.
- Depinde de chitară, dom' Sile. Asta-i o chitară care nu-i rotundă la mijloc. I-o fac lui Ionuț.
- A văzut că are și Gogu.
- El mi-a spus să-i fac. Nu pot să nu-i fac. Dacă l-ar fi rugat pe dom' Negoită el i-ar fi făcut.
- Nu i-ar fi făcut, că nu se pricepea.
- Nici eu nu mă pricep. Da i face Dacă te roagă un copil...
- Uite, eu te rog să nu l-o mai faci.
- Păcat, ar fi ieșit frumoasă. Ar fi semănat și cu o chitară și cu o vioară.
- N-ar fi semănat cu nimic.
- He, he, Asta o spui dumneata. Ar fi semănat. Chiar dacă nu așa, țîpar. Da mă bucuram că i-o fac eu. Că dom' Negoită i-ar fi făcut.
- Nu i-ar fi făcut. Nici n-ar fi avut vreme și nici nu s-ar fi priceput. Nici dumneata nu te pricepi. Nu te pricepi de loc. În locul dumitale a-și băga-o în foc. N-aș mai amăgi copiii. Nu-i frumos să-i amăgești cu lucruri neadevărate.
- Ți-e ușor să zici. Ai bani, dom' Sile. Că numa' cît mi-ai dat mie bacșiș face cît salariul meu pe o lună. Păi cu bani poți să-i amăgești cu lucruri adevărate. Cu bani poți amăgi și oamenii mari, așa cum ești dumneata. Dar mite copiii.
- Ce vrei să spui?
- Nu spun nimic. Ai dreptate. Nu-i nici vioară, nici chitară.
- Drăgănel băgă țîtera în godinul în care ardea o foc plînd. Se auzi o trosnitură, apoi un țuit de coardă frîntă.
- Prin fereastra cabinei Sile îl văzu pe Ionuț alergînd. Strigă după el. Ionuț se oprî. Cînd văzu uniforma neagră făcu cîteva pași înapoi cu gînd s-o ia la sănătoasa. Il recunoscu pe Sile. Veni cu minile în buzunare spre el.
- Ce mai faci, Ionuț?
- Ionuț dădu din cap în semn că „așa și așa”.
- Nu ți-a fost dor de mine?
- Ionuț nu spuse nimic.
- Ar fi putut să-ți fie. Eh... De mine nimănui nu-i e dor.
- Ionuț nu răspunse.
- Am venit să te duc cu mine în oraș. Aș vrea să uiți că unora te am bătut. Ionuț se uită la Sile. Se înegură.
- Nici nu m-a durut. Am uitat.
- Te-ai făcut mare, mă Ionuț.
- Așa zice și mama. Da eu m-am măsurat. N-am mai crescut. Am limbrici.
- Ba ai crescut. Uite, și minile ți-au crescut. Nu-ți mai încap în buzunare.
- Am buzunarele pline cu prune, de-ai-a nu-mi încap.
- Ai obiceiul să furi?
- Mai fur din cînd în cînd.
- Sile se uită la soare. Soarele se ducea spre apus.
- E tîrziu. Aș vrea să vii cu mine. Numai pentru o oră. Mama n-are să se supere.
- Îmi cumperi ceva?
- Pot să am să-ți cumpăr.
- Tot ce mi-ai dăruit e foarte bun. Am mîncat cu poftă. Mama la început n-a vrut, pe urmă a zis că e o prostie să lase bunătățile să se strice. Tu ai fost mult. Sile. Trecură cîțiva primei străzi. Sile îl prinse pe Ionuț de mîna. Palma îi era agnaturoasă și lată. Tremura ușor și era caldă. Sile se uită la Ionuț. Mergea cu ochii aplecăți și călca lătăret, ca un golan.
- Tu acum ești fericit că ai bani mulți?
- Dacă tu acum ai avea bani mulți ai fi fericit?
- N-aș fi.
- Atunci eu de ce să fiu?
- Mama zicea că...
- Ionuț își retrase mîna din mîna lui Sile. Grăbit, își scoase praștia din buzunar, o piatră din cîlălat buzunar și ochi o ciocnă aflată în virful unui plop.
- Cristoși, dai, dacă trăgeam un pier mai sus.
- Sile se uită în sîmbă și în creapta. Strada era pustie. Scoase din buzunar pistolul. Ochi cu atenție. Trase. Ciocnă, după ce se agăță în citeva crăci se oprî la picioarele lor. Ionuț topăia de bucurie.
- Mă Ionuț, să nu ne vadă cineva.
- Fugîră spre o stradă lăturalnică. Ionuț se ținea de brațul lui Sile. Din cînd în cînd se uita la el cu ochii aprinși și recunoscători. Uitate de toate. Era fericit.
- Dacă aș avea eu o praștie cu gînt, Mama-măi ce-aș mai trage în ciori.
- Înjury ca un birjar, Ionuț.
- Ionuț nu luă în seamă apostrofarea lui Sile.
- Ai un pistol frumos. Albastru. Poți omorî și oameni cu el?
- Cu pistolul poți omorî chiar și oameni.
- Dacă aș avea așa un pistol i-aș face o chestie în cap lui Gavriliu. Dacă aș fi avut și eu tată se țîpa. Nu-i făcuse bucurie numai lui Ionuț, își făcuse și lui. Strîngea pumnisorul feribinte în mîna și mare și nodurosă din pricina nenumăratelor antrenamente și mina aceea mică îl încălzea, îl fîceea să se simtă bine. De mult nu se simțise atit de ușor la suflet. Poate de vreme cînd era de vîrstă lui Ionuț și după primul salariu lui de la C.F.R., undese lucrare la curățitul liniilor de buruieni, venise acasă cu un ceas desteptător. Aceea fusese prima lui mare bucurie. Ce-a de-a doua nu era cu nimic mai prejos decît aceea.
- Cînd conduse pe Ionuț pînă la jumătatea drumului. Nu voia să meargă cu el pînă acasă. Mai avea ceva de făcut. Își luară rămas bun. Ionuț era trist. Bucuria i se topise. În locul ei apăruse iar tristetea cu care îl întîmpinase la început.
- Mama are să mă bată dacă află că-s de tine.
- N-are să te bată. Să-i spui să nu se atîngă de tine. Asta-i cadoul meu pentru tine, de Crăciun.
- Și tata, totdeauna de Crăciun imi cumpăra haine noi cînd avea bani. Dar nu mi-a cumpărat haine decît o dată. Dacă tu vrei să fi tatăl meu și să-mi cumperi de toate crăciunurile haine noi, eu n-am nimic împotriva să-mi fii tată. Dacă ar trăi tata nu s-ar supăra, nu-i așa Sile?
- Nu s-ar supăra.
- Dar de cioara aia mi-e milă. Cu pistolul dacă tragi în ea nu mai poate să scape. Un pistol e un pistol, nu e o praștie. La praștie mai poate scăpa. La revolver, Sile.
- Sile îi urmări multă vreme. Mersul lui Ionuț devenise iar lătăret și golanesc.

Fragment din romanul ca același titlu.

BRITANNICUS DE RACINE

MICI ARTIȘTI MARI

CARNET

la Teatrul Național din Iași

„Trăiască, deci, bătrânel nostru prieten Cornelle!”, spunea o contemporană a lui Racine, doamna de Sévigné, considerând că autorul lui „Britannicus” nu scria piese „pentru secole ce vor veni” și chiar dacă acest glas nu a fost singurul, chiar dacă atunci l-a mai fost prezis lui Racine același destin amar și voci sceptice au crezut că piesele sale își vor pierde treptat ecoul, realitatea s-a dovedit a fi cu totul alta. Pentru că omul și scriitorul cu o viață atât de frământată și affixată încă din adolescență de incercări suferite și drame ale conștiinței, care a trebuit să-și apere operele de detractori și de cei ce nu-l înțelegeau, se dovedește totuși, a nu fi numai un meșteșug de a face din text manual de lectură și din text verbal de lectură și din text scris din text oral. Într-adevăr, asistând astăzi la reprezentarea acestei tragedii prin care — așa cum s-a spus — Racine își propunea de fapt să demonstreze că poate ataca aceleași „mari subiecți” istorice ca și Cornelle, ne dăm seama că „Britannicus” răsună în pagini de mare și vibrantă artă. În personajele de complexitate ce pare că sparge tiparele clasice, genul autorului. Chiar el spunea: „Iată aceia din tragediile mele la care aș putea spune că am lucrat cel mai mult”, și citeva rânduri mai jos își exprima credința în valoarea acestei piese: „și dacă am făcut un lucru tracic și care merită o oarecare laudă, căi mai mult dintre cunoșcătorii săi de acord că este același „Britannicus”.

Posteritatea a ratificat încrederea lui Racine în această piesă și astăzi, când o vedem, ne dăm seama că ceea ce a spus el n-a fost expresia vanității și a unui amor propriu ultragigant. „Britannicus” este o piesă despre tiaretea lui Neron, despre anii când cel ce avea să rămână în istorie cu pecetea altor fapte infamante începe să-și arate adevăratul său caracter. Racine, apărându-și piesa, atrăgea atenția că Neron din tragedia lui este mai mult decât o copie a lui Neron dintr-o comedie comică: este un aducător trist răsunat. Dar Neron, în viața lui Racine, nu-i o înfrunghie statică a unei imagini livrestice, ci un temperament chinat de dragostea pentru Livia, de ascultarea ce o dăta mamei sale. Pentru că Livia, fecioara rivniță cu o patimă nelăfrinată de Neron, iubeste pe fratele acestuia, Britannicus. De aici se declanșează această tragedie, din dorința a două suflete pure de a-și apăra dragostea curată și de intervenția brutală a lui Neron. E o lume crudă și nemilosă ce ne dezvăluie, o lume în care dreptul celui mai tare triumfă prin mijloace criminale.

Comentarii au văzut în multe din personajele piesei răstăngerii nu numai ale atmosferei de la curtea imperială a lui Neron, ci și situații și obiceiuri de la curtea lui Ludovic al XIV-lea, pe care Racine o cunoștea atât de bine. Aluziile nu sînt puține, dar, în orice caz, ceea ce a conferit în primul rînd viabilitatea acestei piese a fost condamnarea pe care Racine o rostea la adresa tiranilor și a celor ce unelteau în slujba lor. Britannicus este ucis mîseleste din ordinul lui Neron, dar Livia nu-l va urma pe cel ce l-a sfârșit viaștile tineretului, ci va rămîne credincioasă ființelor iubite. Racine, ca și Shakespeare, afirmă drepturile dragostei curate, împotriva prejudecăților și a tiraniei. Pentru că așa cum spunea François Mauriac în cartea sa dedicată lui Racine, autorul lui „Britannicus” este primul care în literatura franceză „a îndrăznit să privească în fața pasiunilor dragostei; primul, el a desputat dragostea de falsă strălucire; și ceea ce l-a împiedicat pe contemporanii săi să-și dea seama de aceste însușiri a fost fîra îndoaială perfecțiunea însăși a unei poezii înimitabile: perfecțiune atât de înaltă încît ne pare prestabilită și anumite versuri de Racine par a fi fost nu inventate, ci descoperite” (François Mauriac „La vie de Racine”, colecția „Le monde en 10/18”, Union Générale d'Éditions).

Am salutat ideea reprezentării acestei piese pe scena Naționalului ișean, care își împlinește astfel una din datoriile sale, și anume promovarea marelui repertoriu, fapt evident mai ales în cursul ultimei stagiuni. Mircea Marosin, semnatarii direcției de scenă și al scenografiei, a căutat să impună un ritm modern spectacolului. Acțiunea se desfășoară într-un tempo trespădat, înfruntările se desenează net, tiradele nu devin obositoare și retorice. Actorii declamă firesc, cu o bună dicție, atenți la sonoritățile somptuoase ale versului racinian și în același timp la zbuciumul eroicilor. Ion Omescu (Neron), artista emolitor „Any Braesky (Agrisipa), Cristina Deleanu (Livia), Sergiu Tudose (Britannicus), au realizat, fiecare în parte, creații ce merită cuvinte de laudă și sinceră apreciere. Vibrant deopotrivă și lipsit de scrupule, violent și lesne sedus de vorbe demențioare, Neron, așa cum l-a interpretat Ion Omescu, se desprinde din cadrul schemei rigide, prestabile, integrându-se armonios concepției lui Racine asupra personajului. Finalul a încununtat această interpretare nuanțată. Și cuplul Britannicus-Livia a trăit în interpretarea tinerilor actori Sergiu Tudose și Cristina Deleanu, o dramă cu mari ecouri. Sfericele lăuntrice ale Luviei, silată și-și ascundă dragostea pentru a salva viața iubitului ei, drama omului nevoit să mintă și să se prefacă în desenele copiilor. Să fie o simplă grabă organizatorică ori o scădere de interes? Cit privește aflul expoziției n-ar strica pentru autorul său să-și realizeze chiar de copii, beneficiind în felul acesta de originalitate, interes și frumusețe, calificative de care cel actual ne pare rău că nu se poate bucura.

Altă expoziție, mai mică, mai concentrată și într-un fel mai dinamică, oferă bucurăstentilor în plin centrul al Capitalei un moment de emoție frumoasă: vitrinele Magazinului Unic expun desenele copiilor dintre care cei mai mulți luocies în același bloc. Expoziția e conștientă unui concurs premiat zilele trecute cu mari punți cu ciocolată, biscuții, bomboane și tot felul de alte dulciuri pe care un juriu special le-a acordat în spațiul elegant al magazinului celor 27 de premii.

Inițiativa aparține I.C.S. Comalment, realizată cu sprijinul Direcției Generale a Marilor Magazine: acești oameni anonimi pe care-i coplesesc procesele de fabricație, notele de plată, comenzile, livrările, problemele de organizare și aprovizionare și pe urmele cărora se sprijină un întreg complex comercial cu zecile lui de ramificații, au avut timpul suferite și material să se îngrijicească de această mare și frumoasă acțiune dedicată copiilor de ziua lor. Meritul lor e cu atât mai mare cu cât expoziția e un act de cultură și educație, oferind miilor de trecători cotideni unul dintre cele mai gingașe spectacole de vitrină... Se cuvine a cita cîteva nume care au și intrat în circulație deopotrivă cu ale copiilor în rîndul necositorilor de frumuseți: tov. Ribu Constantin, directorul I.C.S. Comalment, Maxim Ion, vitrinier principal, Subagiu Horia, grafician I.C.S. alături de însușirea genității plasticianului Vincentu Grigorescu, colaborator delicat al sensibilităților de artă a ucenicilor lui Mercur, coborît între ei din zborul lui cu un mînușchi de flori diafane...

Valeriu RAPEANU

Baruțu T. ARGHEZI

„Fetița culege flori”

RODICA HATEGAN, de 4 ani, de la Grădinița Nr. 1 — Alba-Iulia (Din Expoziția națională de desene ale copiilor și tineretului școlar)

„Trăiască, deci, bătrânel nostru prieten Cornelle!”, spunea o contemporană a lui Racine, doamna de Sévigné, considerând că autorul lui „Britannicus” nu scria piese „pentru secole ce vor veni” și chiar dacă acest glas nu a fost singurul, chiar dacă atunci l-a mai fost prezis lui Racine același destin amar și voci sceptice au crezut că piesele sale își vor pierde treptat ecoul, realitatea s-a dovedit a fi cu totul alta. Pentru că omul și scriitorul cu o viață atât de frământată și affixată încă din adolescență de incercări suferite și drame ale conștiinței, care a trebuit să-și apere operele de detractori și de cei ce nu-l înțelegeau, se dovedește totuși, a nu fi numai un meșteșug de a face din text manual de lectură și din text verbal de lectură și din text scris din text oral. Într-adevăr, asistând astăzi la reprezentarea acestei tragedii prin care — așa cum s-a spus — Racine își propunea de fapt să demonstreze că poate ataca aceleași „mari subiecți” istorice ca și Cornelle, ne dăm seama că „Britannicus” răsună în pagini de mare și vibrantă artă. În personajele de complexitate ce pare că sparge tiparele clasice, genul autorului. Chiar el spunea: „Iată aceia din tragediile mele la care aș putea spune că am lucrat cel mai mult”, și citeva rânduri mai jos își exprima credința în valoarea acestei piese: „și dacă am făcut un lucru tracic și care merită o oarecare laudă, căi mai mult dintre cunoșcătorii săi de acord că este același „Britannicus”.

OLD BOYS

Băieții bătrîni... Mai bine zis, bătrîni domni ai fotbalului. Idolii de altădată („e-hei, mîșcîștii, cum locuiești mîșcîștii n-ai văzut matale niciodată?”). Chemată să umple o duminică goală și-a făcut datoria mai mult decît ne așteptam. Publicul de pe stadionul Dinamo (organizatorii, mai cu seamă în partea finală, și-au umbrît reputația de care se bucurau) se va supăra că nu i-a văzut pe marii, invincibili, glorioși, tulburători etc. stăpîni ai gazonului (stăpîni, odinioară, pe vremea lui Peneș Curcuma) acționînd din minutul 1 pînă în minutul 60... Mulți din ei, în frunte cu acel vulcan care se numea Bîndea (nu l-am văzut jucid decît ieri; doamne, dar ce exclamații smulgea tribunelor fiecare încercare a lui de a trimite mingea printre picioarele celui mai demarcat cochepier). S-au retras spre vestiar numai după 5-6 minute de... plimbare prin teren. Se va fi supărat peluza sau tribuna, dar de vină, în acest caz, nu sînt nici organizatorii, nici jucătorii, ci dușmanii noștri ai tuturor, medicii, care, cu cîteva ore înainte de începerea partidei au fixat, cu cîntar farmaceutic, cită cantitate de efort poate cheltui fiecare (fost) idol al tribunelor.

Oricum, alde burticî — și bucurăstentii și provincialii — au luptat cu ardoare pentru a intra în posesia cupei „Tinerete fără bătrînețe”. Cel mai în formă (tertați-mi expresia) s-a dovedit nea Ionică Bogdan, fostul coleg de linie, într-o echipă franceză, al ilustrului (astăzi, și nu atunci) Heleno Herrera. Situați în imediata apropiere a lui: Nicușor, Fîți Apolzan (centrîndu-l ploaie, cu durere în suflet, că astăzi stoperii nu fundășii centrali au împins dincolo de tușă măiestria) Paraschiva, Costică Marinescu, Ozon. Actualul antrenor al Progresului (indiferent că a ratat un penalty) știe, la ora cînd discutăm, mai mult fotbal decît Baboș. Eu, unul, l-aș fi vrut jucător mai mult decît conducător.

Scorul — băieții bătrîni ca și băieții de 19 ani sînt puțin cabotini și puțin melodramatici, așa cum le stă bine actorilor de mare forță. În luptă, în cele din urmă, proporții neavute. Ne-a plăcut. Ei, cei pe care, copii fiind, îi visam, știu că fotbalul, indiferent de sistem, se joacă pe goluri, pe bombe. Din acest punct de vedere, înțelegerea a mulțumii. Nu mi-a plăcut, sub nici un aspect, Bazil Marian. Se spune că și-a ratat cariera datorită circumstanțelor bine înregistrate cu lăutari și pășat de struguri. Înclin să cred pe cei care au întins zvonul acesta. Personal, vă pot spune că a jucat de cîteva zeci de ori mai slab decît elevii pe care (nu înțeleg cum?) îi antrenează și-i prezintă în lume, chiar cînd mulți dintre aceștia se apropie de vîrsta lui, drept echipă de tineret. Succesele înregistrate de echipa de tineret (cîci toți așa au fost) se datorează, cred eu, în primul rînd muncii depuse de Angelo Niculescu.

Despre arbitri: doamna Margareta a condus cu autoritate și înțelegere. Partizană a nonviolentei, a fluierat cu promptitudine chiar și faulțuri imaginare. Nimeni nu s-a supărat. Băieții bătrîni sînt și fide cavaleri. Am rămas de-a dreptul încîntat de forța de pătrundere a lui Vaccz. Se poate juca și cu un singur jucător, dar cu condiția să fii Vaccz, Paraschiva, Zăvoada I, Nicușor sau Ozon. În final: doresc din inimă echipei noastre reprezentative care se deplasează la Lisabona, succese deplin. Dacă Schroff a plecat steagului, îmi închipui că și Perreira poate fi silit să-o facă.

Așteți cu încredere ziua de duminică.

Fănuș NEAGU

SPORT

„LALEAUA NEAGRA” ȘI ECRANUL ALB

În sfîrșit, un film care a conciliat clasicul dispută a criticii cu publicul. Comenzile scrise s-au împlinit cu cele orale într-un consens unanim: comedia franceză e amuzantă, inteligentă, spectaculoasă nu sîufică ci antrenează fantezia creatoare. Replika roșistă cu nervi, dialogul viu, spirital, chiar dacă (sau poate datorită de aceea) nu se respectă prea mult romanul lui Dumas. Dar, există un dar, ca omul să nu se bucare prea tare de ceea ce dă Domnul în cazul nostru Mr. Christian Jacques). Mai bine de jumătate din spectatori aflați la „Patra” n-au ajuns să citească subtilul românesc (și e păcat, așa de rar se împlinște să fie bine traduce). Motivul? Vechi de cînd datează noul ecran panoramic instalat în primul cinematograf al țării. O defecțiune de instalație (ori poate de concepție arhitectonică, cine știe) face ca ecranul să nu fie cuprins în cîmpul vizual și publicului aflat dincolo de rîndul al 15-lea. De ultimele rînduri să nu mai vorbim. Am parcurs ecranizarea după Jules Verne „O călătorie în centrul pămîntului” cunoscută pe seama că pe cămile de plus albastru... Din duetul lălelelor n-am văzut decît virtutea ascuțite ale spadelor — veritabil „sus-pens” oferit de „Patra”.

CUM VORBIM? (PE ECRAN)

Dacă vreți să vă amuzați aproape tot ca la „retrospectiva umoristică” a televiziunii vă propun să înregistrăm la magnetofon — apoi să le ascultăm în liniște, cîteva benzile sonore ale unor filme. Iată două: „Ei, aer vîrîl filosofic” sancționînd ezitării femei iubite: „Uite, vezi, pălăria mea. O arunc pe jos, apoi o ridic. E a mea. Nu-mi dai. Dar tu, cu viața ta, ce-ai de ridic?” (Tâlcere Jenă). Ea gravă (meditează).

Dramă psihologică din viața satului (st. h.). Alta (tot dramă, tot sat, tot pretenții psihologice). — Da, nu zău, scruce, ce tot scriita cînd mă loveai, nu cumva îți scriștia genunchii? Este desigur însoare în pod, îl putem unge.

Confidențe studentești înaintea examenelor: — Am senzația că acum nu mai pot învăța nimic... (celațl sentențios): — Nu trebuie să înveți. Trebuie să știi!

O idilă cu aspirații spre eternitate... Fata (încrezînd dragostea unui Romeo bucureștean): Spune-mi, ce-ai face tu dacă ai muri?

Ei (deloc romantici) Vorbești prostii! Eu m-am gîndit ce să fac (împotrivă). Nu vorbesc prostii, eu m-am gîndit ce să fac dacă ai muri tu. De fapt nu s-ar schimba nimic. Numai mie mi-ar lipsi ceva...

Și aceeași idilă, cultivînd saganian, gustul neantului: Ea (în costum de baie): Unde mergem? El: Nișionare modernă! Imi place să mă duc nicîndunde...

O întrebare: Cine poate învăța pe actorii noștri (pe cei talentați, evităzînd desuși să pronunțăm sezonul marilor menea texte)? Nu e mai firesc ca plătudinia dialogului (și a personajelor în general) să contamineze și stilul de joc?

UMORUL DE 1 Iunie

A început canicula. Ne mutăm — cu haz cu tot, cit ne-a rămas din iarnă — în aer liber. În așteptarea sezonului marilor weekenduri distractiv oferit de televiziune a avut loc la parcul de cultură și odihnă, și s-a intitulat „Spiritalu”. „Noapte bună, părinți!” (de vreme ce eram în preajma zilei copilului l-am trimis pe cel mai la culcare și am dat celor mici ideea de-a se amuza, în voie, fără control patern. Numai că n-au prea avut unde). De fapt spectacolul cu variații foarte improvizate — dansuri bufie pe teme de circ (hă, cele mai săturate cu acompaniament de tromboane, soliste cu fundite, fundite fără soliste, aghîndu-se dragălaş în roata mare, recuzită, cit mai mult recuzită, „ad hoc” (tobe pentru Gelsomina imaginată, surle pentru un spectator nelămurat) — s-a fost adresat, tuturor vîrștelor. Una singură a fost pare, depin satisfăcută: l’ une a îngenunghit de spirit. Dacă tot eram în preajma lui 1 Iunie!

PRIMĂVARA LA „JURNALUL DE ACTUALITĂȚI”

A început mai de mult. De cînd s-a încredințat regizorilor studioului Sahla supravegherea artistică a cite unui jurnal. Concepția lui, punerea în pagină. Într-un cuvînt, de cînd s-a ivit preocuparea pentru nivelul publicistic al filmate, care își are (înțelept și așezat) specificul ei în contextul cinematografic. Primul „ghioce” a intervenit, modalitatea vie, gazetărească, de a sonda miezul realității, nu numai a-și reflecta, formal, suprafața fotogenică. Cîteva copii expun desene, sînt premiați, și visele, aspirațiile lor își fac loc cu emoție pe ecran, întinerînd, deodată, pelicula. (Jurnal nr. 28/1964). Elevii din ultima clasă se pregătesc pentru intrarea în facultate. Și răspunsurile lor inteligente, spontane, sintetizate în citeva idei, marchează pulsul tinerii generații cum nu reușete, într-o oră și jumătate de text abundent, un film consacrat studenților. Obiectivul pătrunde în diverse medii: reporterul — prezentator încearcă să aie (Jurnalul 19/1964) ce-și dorește, de pildă, săramu cooperatist din Urziceni în ajutorul Anului Nou sau muncitorii de la Hidrocentrale „Gh. Gheorghiu-Dej” Argeș; ce gîndesc părinții despre copiii lor (talentați la muzică, balet)

ECRANIZARI TELEGENCE

Mari scriitori oferă surse nepuizabile micului ecran (de rar funcțiunile și reciprocă). Schițe dramatizate („Stridia și perla” lui Saroyan) într-un spectacol de cameră păstrînd partiumul poetic al mării; „Dracu uluit” (de Jan Drda) pus în scenă cu versul de Dinu Cernescu în interpretarea unui colectiv al teatrului „Barbu Delavrancea”; originală, de o modernitate a concepției filozofice, nu numai a formelor scenice, „Medea” lui Euripide în regia lui Ion Barbu — jată citeva exemple împuizătoare de fructificarea a literaturii. Reluarea din seara zilei de 2 Iunie a.c. a dramatizării după „Oameni sărmani” de Dosztoevski a cunoscut o nouă și îmbogățită viziune plastică. Regizorul — Ion Barbu — și operatorul — Ovidiu Drugă — au izbutit să evidențieze prin compoziția cadrului, mișcarea aparatului, iluminarea decorurilor, excelenta partitură actoricească. El au folosit mult portretul cinematografic (prim-planul, gros-planul) pentru a face sensibile nuanțele unui joc complex, subtil, de un rafinabil patetism scenic și Leopoldinei Bălanuță și al lui C. Rauchi. Au filmat dialogurile, mișcarea actorilor, deplasarea lor scenică în planuri lungi, lente, pe care le-au montat apoi vît monoton, ca și viața sărmanilor oameni. Evident, ecranizarea, care-ar fi cîștigat dacă ar fi știut să evite din text excesul de termen arhaici, ce revin supărător („măicuță” în sus, „măicuță” în jos, „bunul și neprețitul meu prieten, ce anume te-a determinat la această neșabuită faptă?” etc) rămîne, substanțial conservată a spectacolului realizat în studioul de televiziune. Totodată și prilej de virtuozitate actoricească. Dar numai așa ețt își reduce pretențiile filmul la televiziune?

Alice MĂNOIU

SCRIITORII DESENEAZĂ

PROSPER MĂRIMÉE
Autoportret

OBIECTIV

Acum citeva săptămîni, prin gîra Comitetului de Studii pentru Cultură și Artă, a Comitetului pentru Cultură și Artă al orașului București și a Sfatului Popular al Capitalei, s-a deschis în strada Vasile Pirvan, Casa memorială Maria Filotti.

O casă memorială strînge între peretei ei nemurimărturii, este o amplă, profundă și plină de semnificații fișă bio-bibliografică. Într-adevăr, Casa memorială Maria Filotti cuprinde mult, foarte mult, aproape tot ce există pentru a o gîndi activitatea multilaterală a mării artistice, om de cultură, profesor și pedagog. În răcoarea apartamentului de la etajul I, a cărui scară a fost urcată cu sîni de aspiranți, de elevi sau tineri actori, deveniți mai tirziu partenerii acțiunii, partenerii spre care grîja ei era îndreptată continuu, azi nume de prestigiu ale scenei românești, te întîmpină Maria Filotti. Parcurgî camerele, urmăriți cu emoție vitrinele, cu certă curiozitate cercetîz bibliotecă, tablouri, fotografii, înfîșînd-o în diverse roluri, fotografiile ce i-au fost dăruite de personalități de peste hotare, cărți pe a căror primă pagină se citește mîndria autorilor de a i le putea dedica. Scriori, corespondențe, mărturii ale activității multiple desfășurate de actriță și peste hotare. Paris, Londra, Moscova. La Moscova a asistat la premiera piesei lui Gorkî „Egor Bulicov și alții” în regia lui Stanislavski, piesă în care aproape douăzeci de ani pe scena teatrului avea să interpreteze ceaștea roluri stăruite. Melania pe scena Teatrului Național „I. L. Caragiale”. Cîni din spectatori nu-și amintesc măreața apariție a acestei demon cucerin! Un mare portret o înfățișează dreptă, impunătoare, cu acea noblețe care i-a caracterizat viața, în piesa „Iubire” (1925). Alături o vitrină care păstrează costumul. Pe birou, sub cristal, sînt primele pagini din Programa analitică a cursului de mimică pe care l-a întocmit și l-a predat la Conservator din 1921 și care în 1926 constituia lucrarea de concurs pentru definitivul. Sub cristal se face o puită peste ani. Acestor foi cu scrisul mare, clar, precis li se alătură o singură foliar cu un scris mînut, constituînd a-vertismînt absolut: certificatul medical care-i interzicea (nu mult

înainte morții) orice activitate. În ultimele rînduri, doctorul, care-și cunoștea pacienta, indica posibilitatea citeva ore de lucru. Pacienta nu l-a ascultat și a lucrat prea multe ore.

Ochii vizitatorului se opresc din nou asupra vitrinei. Pe rafturile paternic luminate sînt așezate: basarda de slujitoare a Crucii roșii în timpul primului război mondial, ordine, decorații. La loc de cinste este brevetul celei mai multe decorații profesionale, brevetul de Artist al Poporului. Ultima vitrină are conținutul cel mai duros: rochia purtată de Maria Filotti — interpretă a Adelei — în filmul „Citadela sfărîmată” după piesa lui Horia Lovinescu. Maria Filotti există nu numai între peretei acestei case unde te întîmpină zîmbetul ei cunoscut din tabloul Justinei Popescu, alături de nepotul iubit și ultimul elev, actorul Șerban Cantacuzino, Maria Filotti există și în exemplul vieții ei, există în amintirea celor care au cunoscut-o. Iar prezența ei depin în această casă se datorește priceperii cu care doctorul Ion Cantacuzino, fiul său, îngrijitor și

al volumului de memorii, a cărui a doua ediție a apărut acum doi ani, a păstrat bogăția acestor documente.

OMAGIU LUI DANTE este titlatura sub care Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” prezintă spectacolul o conferință urmată de recital din opera marelui florentin. Concepția „spectacolului” datorată actorului Adrian Georgescu și arh. Dan Jituanu merită televiz. Spectatorii asistă la o conferință-becatoriă a prof. dr. Alexandru Balaci, care prezintă pe Dante Alighieri, omul, cetățeanul, primul poet modern, conferință ce se transformă treptat în conținutul cîntarilor ilustrate de către un colectiv de actori ai teatrului, format din: George Carabin, Petre Gheorghiu, Octavian Cotescu, Gina Petrin, Mihaela Juvara, J. Reder, Dinu Dumitrescu, etc. Acest mod izbutit de a capta atenția spectatorilor printr-o instructivă și artistică prezentare este domn de urmat. Sînt de făcut citeva rezerve. Ar fi necesar o mai profundă lectură a partiturii Beatricei, iubita mult cîntată de Dante, căreia interpreta i-a conferit o duritate necorespunzătoare portretului dantesco, de o poetică femininită și apoi o mai variată grație a luminii valoricînd ideea scenografului de a ilustra tripticul prin reproduceri din Botticelli, marcînd nu altă entințle cit trecerii din cele trei ipostaze ale vizitei poetului în Infern. Purgatoriu și Paradis.

Se discută în presă despre polemica argumentată din care se pot trage învățămînte. Mai există însă unele obiecțiuni de a se discuta „după ureche”, de a arunca vorbe în vînt, de a face afirmații gratuite, pentru că... unii vor să se amuze fără nici o răspundere. Aceasta este încă o cîștigă vreme cu unele emișuni de la televiziune. Într-o zi se citează o poezie care nu apăruse în „Gazeta literară” iar la emisiunea „Varietăți” de duminică 6 Iunie, mi se face încă o dată „reclama” în căutarea unui haz dubios. Multumim pentru atenție și propunem „Varietăților Tele” un subiect pe tema altă de înedită cu pailul și birna.

Andriana FIANU

CIND SALAZAR SE OCUPA DE CULTURA...

Așadar, lucru hotărât, Salazar pare preocupat stăruitor de probleme culturale... Bătrînel dic-tator portughez, care și-a trans-format țara într-o imensă închisoare, bunicii fotografiat cu tînci în brațe prin parcurile castelelor străvechi de către generoasele re-viste ilustrate din Lisabona, per-sonajul acesta sters și cuernic, ase-meni unui supus preot de țară, dar care-și descoperă o ului-toare energie ori de cite ori tre-buie sugrumată libertatea, și-a a-dus aminte de artă... Și de artiști... Lăbărtața sa încălță se așează pe acte, ordine, decret, privind suavul tărîm al poeziei, sobrele te-riorii ale prozei. Salazar i-a des-coperit pe scriitori. A aflat cu tur-burare că există în Portugalia chiar o Asociație a condeierilor. Pe-lingă premiile inițiate de domnia sa personal, și răsplătindu-i pe de-nunțătorii evadărilor din tem-niți, a aflat cu stupoare că mai există și premii literare...

Mă rog, ideea aceasta nu putea să-i fie cu totul nesuferită. Opi-nia publică mondială, decisa să afle adevărul despre Portugalia — opinia publică, — ar putea fi convinsă că pasnicul climat în care iubitorii condeiului scriu grațifică de regimul său... Deci, e nevoie de premii!

Să fie decernate celor care le merită!

Asociația Scriitorilor din Por-tugalia a decernat premiul său de proză pe anul 1964 unui oare-

CARNET EXTERN

oare Luandino Viera pentru nu-vela „Luanda”. Și ce e rău în asta? Are cineva ceva de obiec-tat?

Da?

Cine?

Credincioasa poliție salazaristă căreia nu i-a fost greu să-l identi-fice — sub aparent nevinovatul pseudonim Luandino Viera — pe cunoscutul scriitor angolez Jose Mateus da Graça. E știut amorul bătrînelului dictator pen-tru Angola. Puteți să-l con-di-derați pe Salazar drept un senti-men-tal, un amator de desuete delicii dar, ce să-i faci: are acest mărunț viciu, al colonilor. Îi plac. Și vrea să le păstreze. La nevoie chiar cu gloanțe. Cu puști, mitraliere, tunuri, gaze lacrimo-gene, avioane etc... Cu ce are la îndemînă. E în dreptul său. Mi-rosul subțire al coloniilor lor și gîlă-mărie... Eramățul junglei și mișcă. Se poate. Așa e. Numai că angolezii nu-l înțeleg. Ba dim-potrivă. Îi răpun ostasii, îi înghesuie prin miștinii, îi rătesc pe printre liane. Mai mult, îi cam ucid, și — într-un atac și altul — unii dintre ei scriu.

Dar Salazar veghează. Scrii? Păi de ce să scrii mata acolo în pădure, ca să zic așa, domnule da Graça? Poftim la Lisabona...

Așa s-a ajuns la proces. Tre-buia găsită o formă birocratică, e drept, pentru ca angolezii să vadă capitala. Și așa găsit. Scri-itorul a fost condamnat — în urmă cu cîțiva ani — la 14 ani de închisoare. E mult?

Pentru Salazar, nu. Temnițele gem de patrioți cu pedepse mult mai mari. Nesocotind condițiile minunate create celor ce se de-dică scrisului în închisoare, Jose Mateus da Graça „a continuat totuși să scrie”. Și manuscrisul său, trimis sub pseudonim, a luat premiul național de proză, spre indignarea tiranului.

Morală?

Fără morală: un gest impera-tiv, un ordin, o atingere de căl-cie: — Desființați Asociația Scri-to-riilor!

Simplu. Lapidar. Sugestiv. Salazar se ocupă de cultură. Salazar iubește arta...

Gheorghe TOMOZEI

700 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI DANTE

Comitetul național pentru apă-rarea păcii din R.P.R., Uniunea scriitorilor din R.P.R., Institutul român pentru relațiile culturale cu străinătatea, Consiliul pentru răspîndirea științei și culturii și Comisia națională a R.P.R. pentru UNESCO, în cadrul marilor ani-versării culturale recomandate de Consiliul Mondial al Păcii, organizează joi, 10 iunie 1965, orele 17, în Sala mică a Palatului R.P.R., str. Știrbei Vodă nr. 1, o festivi-tate literară cu prilejul împlinirii a 700 de ani de la nașterea ma-rei poet italian Dante Alighieri. Va conferența prof. univ. dr. Alexandru Balci, membru co-res-podent al Academiei R.P.R., re-dactor șef al revistei „Viața Ro-mânească”.

Va urma un recital de versuri la care își vor da concursul scri-itori, traducători ai operei lui Dante, precum și actori al teat-ro-lor bucureștene.

CE E NOU IN LITERATURA FRANCEZA

● A apărut **Războiul civil**, a treia lucrare pe care Henri de Montherlant o dedică romanilor. Eroi, Pompei (complex, inconsistent, puternic în aparență, slab în realitate) și Caton (luptător murind pentru o cauză în care nu crede) sînt caracteristici pentru creația lui Montherlant. Piesa a fost pusă în scenă la Théâtre de l'Oeuvre.

● Acum doi ani, la 23 de ani, J. M. La Clézio și-a văzut primul roman. **Proces-verbal**, încoronat cu premiul Renaudot. El este din nou prezent în vitrinele librăriilor cu un volum înmănunchind nouă povestiri sub titlul **Febra**.

● Monografia **Nathalie Sarraute** de Mimica Cranaki și Yvon Belaval, reface traiectoria drumului autoarei, de la **Tropisme** până la **Fructele de aur**.

● În **Bibliothèque de la Pléiade** a apărut volumul **Povestiri** francezi din secolul a XVI-lea. Textele sînt prezentate și adnotate de Pierre Jourda.

● În aceeași colecție, a apărut proza lui Paul Claudel prefațată de Gaëtan Picon.

● Jean Cassou a fost ales membru al Academiei regale de limbă și literatură franceză de la Bruxelles, ca succesor al lui Jean Cocteau.

● La **Gallimard** a apărut ultimul roman al lui Raymond Queneau: **Floriile albastre**.

● Sub titlul **Elogiul filozofiei** a văzut lumina tiparului o serie de eseuri ca și cursul inaugural de la Collège de France al lui Maurice Merleau-Ponty. (Gallimard).

CĂRȚI ȘI IDEI

EXPRESSIONISMUL SUB REFLECTORUL ISTORIEI LITERARE

Curentele artistice, cu toată varia-tatea vizualilor pe care o exprimă, des-ciu o curbă de evoluție similară: după o perioadă de frondă și negățe a operei înaintașilor, urmează efer-vența creației, dezvoltată paralel cu justificările ei teoretice, după care se instalează epoca de oboseală, în care curentul se disociază în subgrupuri distincte, ce sfîșesc prin a fi absor-bite în alte orientări artistice. Ciclul se urmează astfel, prin afirmații și ne-gații succesive și prin împliniri de vaste sinteze ulterioare. Clasicismul diluat în academism face lor eferves-cențe romantice; simbolismul succede Parnasului; impresionismul va fi ne-gat, ce'l puțin în parte, de expresio-nism, ce va evolua spre suprarealism. Alternanță de *Sturm und Drang* și de semnătate clasică, primeniri de tehnică artistică se succed. Urmează, în toate cazurile, după așezarea apelor, bilan-țul istoric-literar, restabilirea în spir-it științific a textelor, creșterea critică de perspectivă.

Expressionismul german a ajuns în această fază de cercetare a izvoarelor și textelor. Protagonștii și-au încheiat de mult vreme cariera; ei și-au ros-tit cuvîntul, și-au teoretizat arta. Mani-festul, programul, efervescența crea-ției, aparțin trecutului, un trecut pe care oțiva dintre noi l-am trăit, cel puțin în ultima lui fază. Revine cer-cetătorului obligația inventarierii va-lorilor.

Academia de științe și literatură din Mainz publică o vastă lucrare în trei volume în care sînt adunate de către Paul Pörtner cele mai reprezentative manifeste ale grupării expresioniste. Primul volum* reprezintă o culegere de documente și manifeste; el este urmat de un al doilea, în care se sta-tionesc pozițiile teoretice a diferitelor curente ale grupării; ultimul vo-lum conține, după indicația editorială, „manifeste, panflete și utopii”.

Paul Pörtner își propune să recon-stituiă fizionomia acestei mișcări, din culegerea de texte risipite în multi-plice reviste, ale căror colecții, ră-vășite de evenimentele ultimului răz-boi, prezintă multe lacune; se adaugă o culegere bibliografică a autorilor, ce a prezentat de asemenea dificultăți de informație. Cercetătorul a trebuit să regneze mărturiile, pentru a ne pre-zenta o imagine exactă a acestei miș-cări artistice, cuprînzînd în afara vie-ții literare, o afirmare în muzică, pic-tură, sculptură, arhitectură, dans și regie. Cititorului i se prezintă într-o înmănunchiere de texte, dispuse tematic, mărturiile și statornicile doctrinale, manifeste, consideratii fanteziste, „u-topii”, ecouri literare și artistice, po-lemici sau autocritice, care și-au încru-cisat verva în deschiderea unui vast evantaiu de curente, în epoca situată între 1910 și 1925: activism, actualism, purism, zenitism, expresionism, fu-turism, așadar, diversele „isme” ale epocii. Ne aflăm într-o perioadă de frământată sensibilitate colectivă, cînd mișcării artistice mondiale i s-a im-primat un nou ritm; în acest interval au apărut opere de mare vigoare ar-tistică au apărut înainte de 1907, a-partinînd scriitorilor curentului expres-ionist de mai tîrziu. Nu amintim de-cît turburătorul roman al lui Robert Musil *Die Verwirrung des Zöglings Törless* (Rătăcirile elevului Törless), a cărui primă ediție a apărut în 1908, amintînd opera posteroară: *Der Mensch ohne Eigenschaften* (Omul fără calități), pe care o socotim ca una din marile opere ale literaturii uni-versale.

Începutul propriu-zis al expresionis-mului se situează după Pörtner, în 1912 și avea să-și găsească, la dez-lănțuirea primului război mondial, o bruscă întrerupere. Al doilea „val” al mișcării avea să-și atingă punctul cel mai înalt către anul 1917 și să fie absorbit apoi în luptele politice din următorii doi ani; a urmat un nou flux marec după 1919, ce avea să dureze pînă în 1921-1922; o reac-ție avea să se deseneze însă, odată cu stabilizarea relativă a vieții politice, sociale și economice.

Materialul acestei antologii este or-înduit tematic. Prima parte conține datele unei reinnoiri estetice, sub un fantezic aspect: mărturii directe, docu-mente umane uneori dramatice, ale artiștilor înșiși; articole asupra artei și considerații asupra primenirii limbii și reinvigorării cuvîntului. A doua par-
* Paul Pörtner, *Literatur-Revolution 1910-1925*, Dokumente. Manifeste, Programme. Bd. I. Zur Aesthetik und Poetik, Herman Lüchterhand Verlag, Darmstadt, 1960.

te este consacrat poeziei expresio-niste, comportînd patru desprînturi: lirică, epică, dramatică și artă a cu-vîntului (Wortkunst).

Sarcina criticului, în fața acestui curent artistic, va fi de a desprinde, din multimea tendințelor contradic-torii și din aspectul haotic al mișcării, datele comune și semnificația generală a noii arte. Întreprinderea este spi-noasă. Spiritul negativ, tendințele de vergențe ce s-au definit înăuntrul gru-pării, polemice acerbe, contestația datelor fundamentale ale noilor orien-tări, care ar fi trebuit să unească pe reprezentanții mișcării, ca de pildă po-lemica în jurul vocabulei „expresio-nism”, risipirea în incoherență și dis-paritate, subgrupările independente, lipsa unei poziții teoretice unitare și ajungerea la poziția unui „program definit prin lipsa oricărui program”, vor explica aceste dificultăți de situare critică.

Cercetătorul nu trebuie să sovieze însă în fața acestor dificultăți. Criti-cul se întreabă și va încerca să ră-spundă: care au fost cauzele, orien-tările, semnificația generală și umană a acestei mișcări estetice? Care a fost conținutul acestei arte? Care au fost influențele ei asupra vieții artistice de mai tîrziu? Perspectiva timpului scurs de la sfîrșitul mișcării expresioniste îngăduie privirii critice desprinderea citorva indicații generale și comune curentului.

Este vădit, pentru cercetătorul de astăzi, și desigur, pentru o bună parte din artiștii expresionști, că noua miș-care apărea ca o reacție directă și vehementă împotriva contradicțiilor sociale ale timpului. Alături însă de cauzele reale și de procesul pe care cei mai mulți dintre reprezentanții curentului nu l-au înțeles în esența lui, după cum am arătat într-un articol an-terior, examenul critic distinge și o determinare pur teoretică, ce apare cu claritate, în mărturiile înmănunchiate în acest volum.

Atitudinea fundamentală a artistu-lei expresioniste pare a fi o revoltă împotriva relativizării vieții umane. Scientismul secolului trecut condusese la o concepție a omului ca un rez-ultat al încrucișării de factori biologi-ci ereditari, sociali, economici, cul-turali. Omul devenea o oglindire a

● În aceeași editură a apărut car-tea lui Pierre Klossowski **Legile ospitalității**. Critica i-a făcut o primire călduroasă.

● După 10 ani, Loys Masson pu-blică un nou volum de versuri, **Doam-na Pavoux**, un egiou al sudului, al mistralului și al „furtunilor nebune de toamnă”.

● Două eseuri: **Autopsia lui Dumnezeu și Iluzia tragică ilustrată**, de François George și Jean-Pierre George, apărute la Julliard, atrag atenția prin faptul că autorii lor sînt frați și au 17, respectiv 24 de ani. „Rămîne din aceste pagini o vigoare, un suflu de tinerete căruia îi rezisti cu greu. Și odată închisă cartea, te întrebi: cum vor fi, peste ani, „micii George”? — scrie, în *L'Express*, Michele Cotta.

● Un succes de librărie: **Anul 1000** de Pierre Frédéric. Este jurnalul unui corespondent de război de acum douăzeci de ani, încă o mărturie împotriva nazismului.

● Între 25-28 mai a avut loc primul Festival de poezie de la Bandor. Au participat Pierre Seghers, G. E. Glancier, Vercores și alții.

● Premiul Claude Farrère, destinat unui „scriitor combatant”, a fost atribuit lui Dominique Farale pentru romanul **Trompetele** au tăcut, care povestește istoria unei familii de soldați, de la Imperiu pînă la războiul din Algeria.

● Printre scriitorii străini traduși în ultimele săptămîni în Franța, îi în-țîlim pe Franz Kafka (**Correspondența 1902-1924**), Unanimo (**Sentimental tragic al vieții și Povestiri**), Ilya Ehrenburg, Cesare Pavese, Ernest Hemingway, John Osborne, Max Frisch, Gisela Elsner.

G. E.

ATLAS LIRIC MĂTASEA ȘI METALUL

În urmă cu cîțiva ani, editura „KOSADA” din Buenos Aires a încredințat tiparului versurile de dragoste și luptă ale unui combatant anonim căzut în timpul răz-boului civil din Spania pentru apărarea republicii. Ceea ce surprinde la acest poet necunoscut, în afară de putința de a contopi două pasiuni — pasiunea pentru lupta revoluționară și pasiunea pentru femeia subită — într-un mod deosebit de armonios, este ma-turitatea artistică. Cititorul se adîi în fața unui au-tentic talent ajuns la evidentă împlinire. Aceste versuri sînt opera unui om a cărui pasiune, în orice domeniu s-ar fi manifestat, nu se putea desfășura și realiza decît prin cădere totală și prin ardere pînă la incan-descență. Deși latino-american de origine, poetul oțas ajunsese, după cum ne încredințează Rosario de la Cerda, acrtice căreia îi sînt dedicate poeziile, membru al Partidului Comunist Spaniol.

Astăzi, cînd lupta poporului spaniol pentru liber-tate și democrație e prezentă în conștiința lumii, lirica Anonimului, creată cu peste un sfert de veac în urmă, capătă caracterul unei poezii de fierbînte actualitate.

Din ciclul

„Oda și germinațiuni”

Boabele de grîu și de apă, de cristal și de foc, cuvîntul și noaptea, mincia și munca, dușios și umbra, pe toate mi le-aș aminti cîte pușin cînd imi cirpați buzunarele rupte. Pentru că tu m-ai așteptat nu numai acolo unde dragostea și martiriul sînt gemene ca două doapote de alarmă, ci m-ai așteptat pînă în cele mai mici obligaii dulci ale vieții. Cărbunele curii al lăilei îți-a Jesut căruia sfințit a bucărtăriei și a croitoriei, și a fărîmii mica la cochelărie care infirzie în fața oglinzii. Cu minile tale care au petale pe care le-ar rîvni iasomia, mi-ai spălat rufeale, mi-ai obloji rânile. Dragostea mea, mi-ai intrat în viață pregădită ca un mac și ca o războinică. De măltose este splendoarea pe care o mingiea minile mele, cu foamea și cu setea pe care numai pentru tine le-am adus pe lume. Dar dincolo de măltose e o fată tare ca fierul care va lupta alături de mine... Dragoste, dragostea mea, aici ne înțîlim noi doi: Aici se înfîlșează mătasea cu metalul! Aproprie-te de buzele mele!

Moarta

Dacă vei muri pe neașteptate, dacă nu vei mai trăi, eu voi continua să trăiesc!

Nu îndrăznesc, nu îndrăznesc să scriu că vei muri... Eu voi continua să trăiesc, deoarece acolo unde un om nu are voce va fi vocea mea. Acolo unde negrii sînt biciuiți, eu nu pot sta mort. Cînd frații mei vor fi azvîrliti în temniță, eu voi intra cu ei.

Iar cînd va sosi victoria, nu victoria mea, ci izbînda cea mare, chiar dacă aș fi murat va trebui să vorbesc și o voi vedea sosind, chiar dacă aș fi orb!

Nu, iartă-mă! Dacă tu nu vei mai trăi, dacă tu te vei stinge, dragostea mea, toate frunzele se vor scutura peste pieptul meu, va ploua peste sufletul meu ziua și noaptea, zăpada îmi va frige inima și voi purta în mine peste tot și frigid, și focul, și moartea, și zăpada. Picioarele veșnic vor vrea să mă poarte spre locul odihnei tale de veci, dar voi continua să trăiesc, pentru că tu m-ai vrut neîmblînzit, stăpîn peste toate lucrurile, și pentru că tu știi, dragostea mea, că eu nu sînt numai un om, ci eu sînt toți oamenii.

8 Septembrie

Această zi a fost o cupă plină, această zi a fost un voi imens, această zi a fost înțreg pămîntul!

Azi marea-nfîrnată ne-a înălțat pe-un val alături de sus, de sus, că ne culțuram sub scîlpătul de fulger și corăbom apoi, înălțuții, în hăuri, topiți în nesfîrșit-mbrățișare.

Azi trupurile noastre au crescut și au cuprins nemaicuprinsa lume, și s-au rostogolii, și s-au topit, pînă-au ajuns o mică picătură de ceață, sau un strop de meteor.

Și iată că-nire mine și-nire tine s-a fost deschis pluncii o poartă nouă și cineva, încă lipsit de chip, ne aștepta pe amîndoi acolo.

Totdeauna

Eu n-am fost gelos niciodată...

Vino cu un bărbat pe umeri, vino cu o sută de bărbai în plele, vino cu o mie de bărbai între glezne și sîni! Vino cu un ru plin cu înecali care înfîlșează moarea furioasă și veșnica spumă — timpul!

Tîrște-i pe toți după tine! Acolo unde te aștept eu vom fi totdeauna singuri, vom fi totdeauna numai tu și eu, singuri pe pămînt, pentru a ne începe viața.

În românește de AUREL COVACI

Ion BIBERI